تصویربلندترین شب سال در آینه شعر فارسی

شب‌بلند غزل‌های مشرقی

رویکرد شاعران به مضمون‌یابی درباره شب یلدا در طول دوره‌های متمادی شعر تغییر کرده است

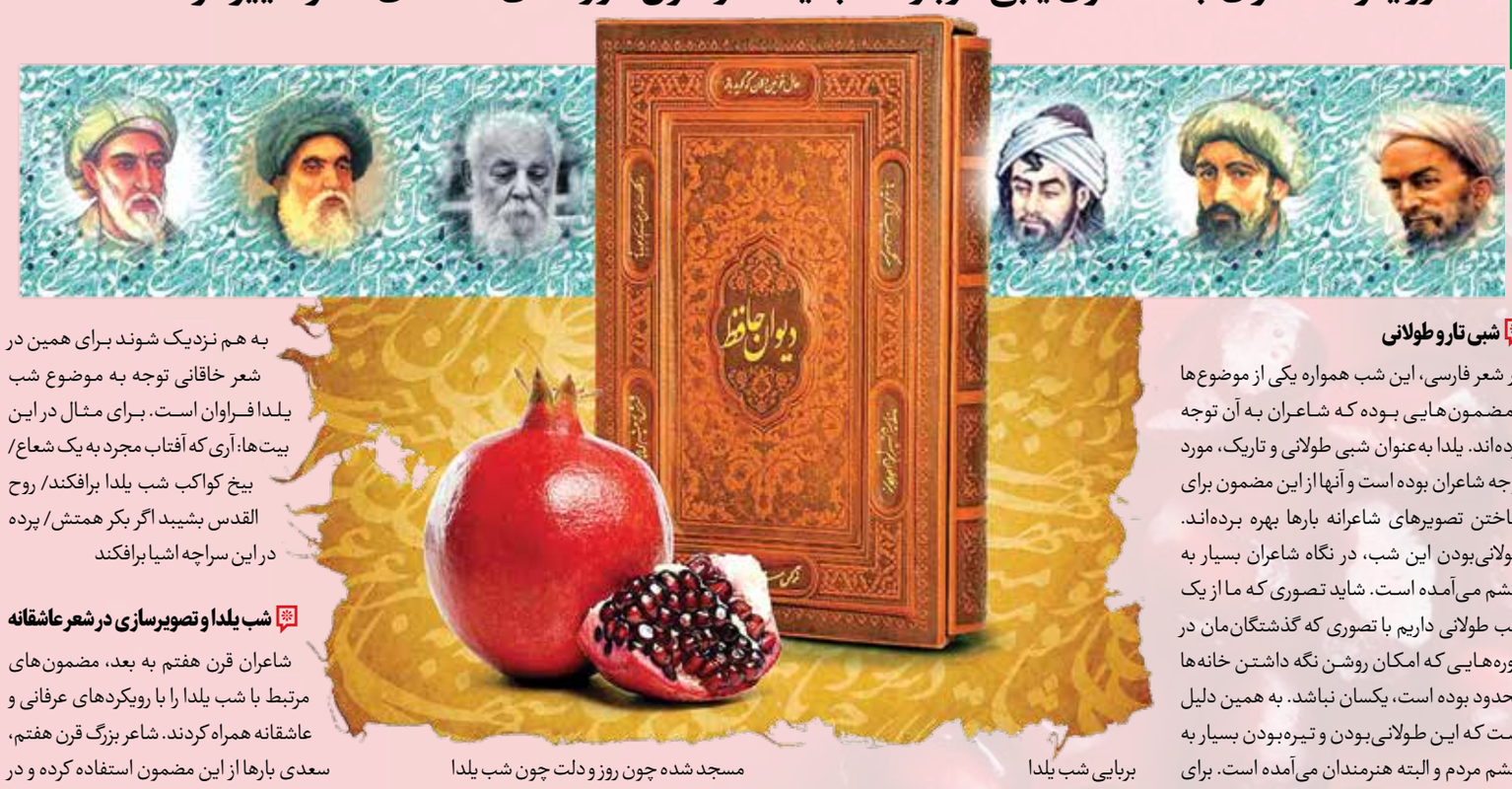

آرش شفاعی
گروه فرهنگ و هنر

شب یلدا از سنت‌های باستانی و زیبای ایرانی، با شعر و هنر گره خورده است. زیبایی‌شناسی ایرانی همیشه سنت‌ها و آیین‌های خود را با واژه و تصویر گره زده است و در طول قرن‌ها، شعر که به‌عنوان رکن مهم و بنیادینی در فرهنگ و تمدن ایرانی شناخته شده، در آیین‌های شب یلدا نقشی مهم و محوری داشته است. ایرانیان در این شب، گرد هم می‌آیند و قصه‌ها و افسانه‌های کهن را مرور می‌کنند و فال حافظ می‌گیرند و از شاعر نامدار خود، مدد می‌گیرند و هم‌زبان و همدل با او رویدادهای آینده را در آینه شعر به تماشا می‌نشینند.

تغییر نگاه به یلدا

چنان‌که می‌دانیم سنت‌های مربوط به شب یلدا سابقه‌ای دیرینه و باستانی در فرهنگ و تمدن فارسی دارد و ریشه‌های آن به آیین مهرپرستی بازمی‌گردد که در آن جنگ میان اهورا و اهریمن با نماد نبرد همیشگی نور و روشنایی در برابر سیاهی و تاریکی به تصویر کشیده می‌شد. در شب یلدا که نخستین شب زمستان و شبی طولانی است، این نبرد چیرگی کوتاه‌مدت سرما و سیاهی بر گرما و نور بود و به همین دلیل شب یلدا به اعتقاد آنان، در خود کراهتی داشت و مردم با گرد هم آمدن و همدل شدن برای پیروزی نور بر ظلمت، دعا می‌کنند و این شب را در کنار هم می‌گذرانند.

با تغییر نگاه و رویکرد ایرانیان در طول قرن‌ها و تشرف آنها به دین اسلام، این نگاه به یلدا تغییر کرد و به آیینی برای همنشینی، دوستی و قصه خواندن و صله‌رحم تبدیل شد. ضمن این‌که این شب، از معنای گذشته خود تغییر کرد، سنت‌های جدید و آیین‌های تازه‌ای در آن وارد شد که فال گرفتن، شاهنامه خواندن و قصه‌گویی از جمله آنهاست.

شبی تا رو طولانی

در شعر فارسی، این شب همواره یکی از موضوع‌ها و مضمون‌هایی بوده که شاعران به آن توجه کرده‌اند. یلدا به‌عنوان شبی طولانی و تاریک، مورد توجه شاعران بوده است و آنها از این مضمون برای ساختن تصویرهای شاعرانه بارها بهره برده‌اند. طولانی‌بودن این شب، در نگاه شاعران بسیار به چشم می‌آمده است. شاید تصوری که ما از یک شب طولانی داریم با تصوری که گذشتگان‌مان در دوره‌هایی که امکان روشن نگه داشتن خانه‌ها محدود بوده است، یکسان نباشد. به همین دلیل است که این طولانی‌بودن و تیره‌بودن بسیار به چشم مردم و البته هنرمندان می‌آمده است. برای همین بخش زیادی از تصویرهایی که از یلدا در آثار شاعران می‌بینیم، تصویرگر همین تاریک و طولانی بودن است که باعث شده شاعران، این شب را چون شب فراق معشوق، سخت و طاقت‌فرسا ببینند و حتی برخی آن را به زندان تشبیه کنند، با این توصیف که زندان‌های آن دوران، سیاهچال بوده و هیچ روشنایی به آن راه نداشته است.

اغراق در مدح

اگر به شکلی تاریخی بخواهیم به ردپای یلدا در شعر فارسی، نظر بیندازیم، می‌بینیم که یکی از نخستین شاعرانی که درباره این شب، اشاراتی در شعرش داشته، یکی از شاعران قرن چهارم، عنصری بلخی است. او از شاعران دربار سلطان محمود بوده که به قصیده‌های مدحی خود مشهور است، در یکی از شعرهایش خطاب به ممدوحش می‌سراید: چون حلقه رباینده به نیزه، توبه نیزه/ خال از رخ رنگی برابی شب یلدا

که اغراقی شاعرانه در این بیت دیده می‌شود. شاعر می‌گوید اگر هنر دیگران این بوده است که نیزه‌ای را از میان حلقه‌ای رد کنند، تو آن‌قدر چیره‌دستی که می‌توانی در شب یلدا که همه چیز تاریک و غیرقابل مشاهده است، خال سیاهی را از روی زنگی سیاهپوستی برداری!

همین رویکرد را در بیتی از امیرمعزی نیز می‌بینیم که در آن اغراق شاعرانه در مدح آشکار است: چون هوا را تیره گرداند غبار لشکرش / روز روشن بر مَعادی چون شب یلدا بود

نگاهی تازه به شب یلدا

از میان شاعران قرن پنجم، ناصر خسرو قبادیانی هم به شب یلدا و تصویرسازی با این مضمون توجه داشته است اما چون او خود شاعری مذهبی و اهل تشرع و پند است، از این مضمون چنین استفاده می‌کند:

قندیل فروزی به شب قدر به مسجد
مسجد شده چون روز و دلت چون شب یلدا

خطاب او در این بیت کسانی است که به ظواهر دین توجه دارند اما عمق معنای دین را به‌درستی درک نکرده‌اند، به همین خاطر به آنها می‌گوید که شما مسجدها را از چلچراغ‌ها پرنور کرده‌اید اما خانه دل‌تان چون شب یلدا سیاه و تاریک است. این گاه حکیمانه و اندرزوار به موضوعاتی چون یلدا در شعر فارسی به‌خصوص از قرن ششم به بعد، زیاد دیده می‌شود. مثلا خاقانی شب یلدا را نمادی از ظلمت دنیا تشبیه می‌داند و می‌گوید که باید با شمع فروزان جان پاک از دل این تاریکی بیرون آمد.

تو جان لطیفی و جهان جسم کثیف
تو شمع فروزنده و گیتی شب یلدا

می‌دانیم که خاقانی که زاده مادری مسیحی بوده، به‌شدت از مضمون‌های مرتبط با دین عیسوی در شعرهایش بهره برده است. از دیرباز پیوند میان شب یلدا و زادروز مسیح، مورد توجه بوده و بسیاری معتقدند که این همزمانی باعث شده این آیین‌ها به هم نزدیک شوند برای همین در شعر خاقانی توجه به موضوع شب یلدا فراوان است. برای مثال در این بیت‌ها: آری که آفتاب مجرد به یک شعاع/ بیخ کواکب شب یلدا برافکند/ روح القدس بشیبد اگر بکر همتش/ پرده در این سراچه اشیا برافکند

شب یلدا و تصویرسازی در شعر عاشقانه

شاعران قرن هفتم به بعد، مضمون‌های مرتبط با شب یلدا را با رویکردهای عرفانی و عاشقانه همراه کردند. شاعر بزرگ قرن هفتم، سعدی بارها از این مضمون استفاده کرده و در غزل‌های شیرین عاشقانه‌اش بارها از شب هجران و گیسوی یار که چون شب یلدا بلند و تاریک است، گفته است. مثلا در این بیت: نظر به روی تو هر بامداد نوروزی‌ست/ شب فراق تو هر شب که هست یلدایی‌ست

حافظ و نگاهی تازه به شب یلدا

شاعر قرن هشتم عبید زاکانی رباعی مشهوری درباره شب یلدا دارد که در این شعر هم باز این شب، سوژه شعری عاشقانه شده است: ای لعل لبت به دلنوازی مشهور/ وی روی خوشت به ترکتازی مشهور/ بازلف تو قصه‌ای ست ما را مشکل / همچون شب یلدا به درازی مشهور / اما حافظ که نامش با این شب گره خورده است، از مضمون شب یلدا و تاریکی و سخت بودن آن استفاده‌ای سیاسی و خلاقانه کرده و سروده است: صحبت حکام؛ ظلمت شب یلداست/ نور ز خوشید خواه، بو که برآید

برش

یلدا در شعر معاصر

در شعر معاصر، نگاه به یلدا اندک‌اندک عوض شد و به مضمون‌های جدیدی درباره آن توجه شد. شاعران نوکلاسیک فارسی، همچنان در نگاه خود به یلدا تحت تأثیر سنت شعر فارسی هستند، برای مثال هوشنگ ابتهاج (سایه) همچنان مانند شاعران قرون گذشته، شب یلدا را مانند زندان، سیاه و تاریک می‌بیند: ای سایه، سحرخیزان دلواپس خورشیدند / زندان شب یلدا بگشاییم و بگریزیم

اما هم او باز در نگاهش به یلدا، نگاهی تازه هم دارد و می‌گوید: کنج تنهایی ما را به خیالی خوش کرد/ خواب خورشید به چشم شب یلدا زد و رفت

اما رفته‌رفته شاعران جدیدتر، مضمون‌یابی‌های بیشتری با نگاه و رویکردی معاصر پیدا کردند و دیگر از تکرار مضمون شب یلدا و تاریکی دست برداشتند یا اگر هم این مضمون را تکرار کردند، شکل و شیوه‌ای نوین و تازه برای آن پیدا کردند تا شعرشان را رنگی از تازگی بزند.

مثلا مهدی فرجی می‌گوید: یلدای آدم‌ها همیشه اول دی نیست/ هر کس شبی بی‌یار بنشیند شبش یلداست

یا این بیت از سعید بیابانکی که تازگی و کشف شاعرانه در آن موج می‌زند: بمان که فلسفه این شب دراز این است / که یک دقیقه بیشتر تو را نگاه کنم

یا این غزل از نغمه مستشار نظامی که نگاهی نو و تعریفی تازه و امروزین از شب یلدا و سنت‌های فرهنگی ایران دارد: یلدا شب بلند غزل‌های مشرقی‌ست / میلاد هر ترانه زیبای مشرقی‌ست / آهسته می‌رسند به مقصد ستاره‌ها / مهتاب گاهواره رویای مشرقی‌ست / سرما حریف قصه مادربزرگ نیست / دستش لحاف کرسی گرمای مشرقی‌ست / «از هرچه بگذری سخن دوست خوشتر است» / حافظ دوای روح و مسیحای مشرقی‌ست/ سیب و انار و پسته، شیرین و ترش و شور/ طعم اصیل یک شب یلدای مشرقی‌ست / حالا که دوستان همه جمعند دف بیار/ چشم انتظار، صد دل شیدای مشرقی‌ست / یلدا شب یکی شدن آفتاب و ماه / میلاد هر ترانه زیبای مشرقی‌ست

متن کامل

طراح: بیژن گورانی

جدول ۶۸۸۸

جدول عادی

افقی: ۱) حشره‌ای خونخوار ـ میوه گرمسیری ـ نوشته شده ۲) سبزی معطر که در کوفته می‌ریزند ـ غذای شیرازی که ماده اصلی آن سیب‌زمینی است ۳) دانشگاه مرکزی پکن ـ قلعه بالای کوه ـ شهری در فرانسه ۴) خبرگزاری دانشجویان ـ آدمکش ـ خط‌کش مهندسی ۵) مدرک ـ نام پدر ابراهیم نبی(ع) ـ از خوراکی‌های سنتی کرمان ۶) مریض ـ بدون حرکت ـ اسباب نواختن موسیقی ۷) R ـ ماده اصلی نیمرو ـ حس بساوایی ۸) آغازین ـ سیاره زحل ـ تیمارگر اسب ۹) ورزشگاه مشهور لندن ـ امتیاز ضربه‌های دست کاراته‌کا ـ یازده ۱۰) مادر آذربایجانی ـ رهن‌دهنده ـ زبان دیدن ۱۱) نوعی رونداز ـ بدون آستر ـ جوی طبیعی ۱۲) عرب می‌گوید: بگو ـ بسیار نزدیک ـ آن‌که عضوی از بدنش از کار افتاده ۱۳) به جا آوردن ـ ضروری ـ صحرا ۱۴) صاحب کتاب کارنامه بلخ ـ جهان ۱۵) دغلکار ـ غذایی از بادمجان ـ گرداگرد دهان.

عمودی: ۱) برای تسکین درد روی عضو آسیب دیده می‌گذارند ـ کنیه حضرت محمد(ص) ۲) پشم نرم بدن جانوران ـ کتاب آدولف هیتلر ـ نرمی و روانی ۳) بیش از حد لزوم ـ مایه دردسر ـ شکاف سر قلم ۴) از جنس آهن ـ پارچه روبالشی ـ بند شمشیر ۵) بی‌شرم ـ زین و برگ اسب ـ تیر پیکاندار ۶) نام آذری ـ محله صد میدان شمال شرق تهران ـ روشنی آتش ۷) ناشی ـ محصول درخت ـ ایفای نقش ۸) سیب انگلیسی ـ از الحان باربد ـ بهشت ۹) شیوه و روش ـ شروع ـ گاوچران آمریکایی ۱۰) اتاق کوچک ـ فاقد خصلت‌های پسندیده ـ دریا ۱۱) ترش و شیرین ـ دالانه ـ پایان‌نامه ۱۲) پیری ـ فرمانده ـ قوه حافظه ۱۳) قوم زردپوست جنوب شرق آسیا ـ از هفت قلم آرایش قدیم ـ محفل ۱۴) دریاچه‌ای زیبا در کلاردشت ـ پایتخت قزاقستان ـ مقر سازمان ملل ۱۵) شهرستانی در استان قزوین ـ گیاه رنگرزی.

جدول ویژه

افقی: ۱) بسیار خوب ـ لباس مردانه عربی ـ آرایش ۲) وقت و هنگام ـ اجاره‌بهایی که در اجاره‌نامه ذکر شده باشد ۳) رادار ـ دورویی ـ مرکز مرکزی ۴) باتلاق ـ قوس ـ عریان ۵) اهلی، مطیع ـ ترانه ـ هلوی بدون کرک ۶) بی‌ارزش ـ همسرزن ـ پیکار ۷) مشک ـ تخمه آفتابگردان ـ محفظه چند کشویی برای نگهداری لوازم ۸) برگزیده ـ درگذشته ـ فرمانروایان ۹) ینگه دنیایی ـ کشوری در همسایگی دریای سرخ ـ اراده ۱۰) بازداشت قانونی ـ نشانه اختصاری سازمان بهره‌وری انرژی ایران ـ پیامبران ۱۱) سوراخ، شکاف ـ پیشرفت ـ گنجشک ۱۲) کاروان ـ خاتم‌الشعرا ـ ساز پرویز یاحقی ۱۳) اسید معده این حیوان می‌تواند فلزات را ذوب کند ـ تأیید خارجی ـ نکند که ۱۴) رمانی نوشته محمود دولت آبادی ـ دستوری ۱۵) روزنامه چاپ ژاپن ـ ظرفیت شیمیایی ـ رمزینه.

عمودی: ۱) خدمتکار ـ کودتای ناموفق آمریکا در کوبا ۲) منفعت ـ سردار کارتاژ ـ نام مادر امام زمان(عج) ۳) نمادی یونانی که در ریاضی نشانه عملگر جمع است ـ آتشگیره ـ اجاره‌بها ۴) خشمگین ـ ارزن ـ مبارک ۵) تومری که درمان آن بسیار سخت باشد ـ از بخش‌های اوستا ـ عدد ماه ۶) بله روسی ـ پروتئین سلول‌های زنده ـ سهل‌انگاری ۷) بیگانه ـ عجله و تندی ـ نوعی اسباب‌بازی ۸) بزرگواری ـ مناطق ییلاقی و کوهستانی شهرستان رودسر گیلان ـ بی‌هوشی ۹) دشنام‌گو ـ به اندازه لازم ـ سلطنتی ۱۰) پارچه‌ها ـ نگهبان ـ پیشوندی منفی ۱۱) گلابی ـ تور کاهکشی ـ فلزی دیرگداز ۱۲) منسوب به یمن ـ پارسای دیرنشین ـ تن‌پوش ۱۳) جزئی از هر عدد صحیح ـ افسار ـ دانشگاهی در مکزیک ۱۴) حساب و شمار ـ سوغات سفر ـ شعور ۱۵) نمادها و علائم کاربردی که برای انتقال سریع اطلاعات به‌کار می‌روند ـ روزنامه‌ها.

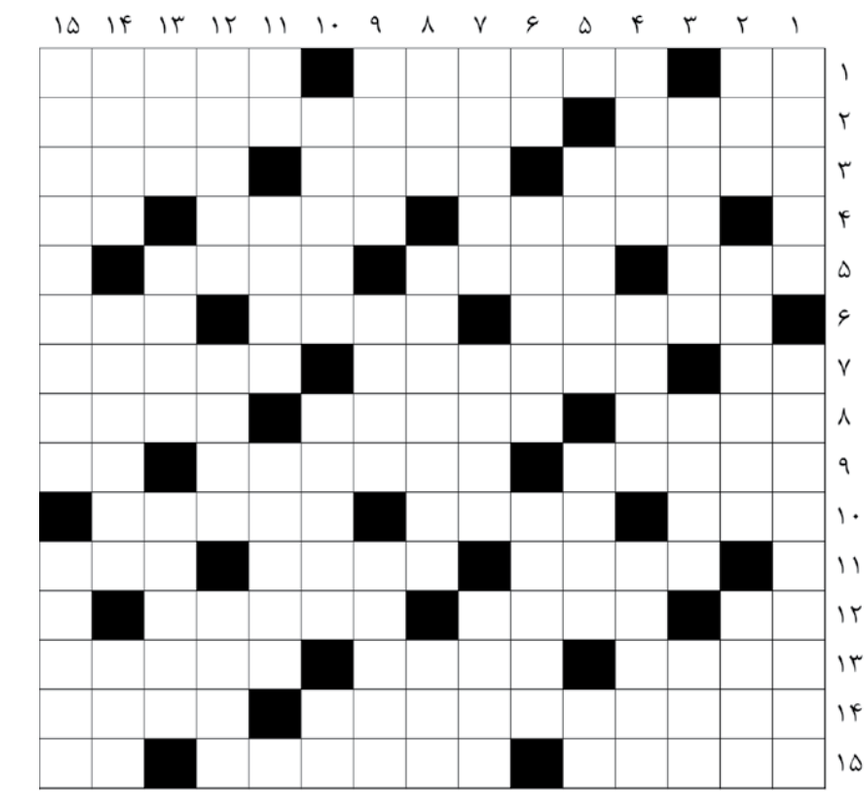

حل جدول عادی ۶۸۸۷

	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴	۱۵
۱	غ	م	ن	ا	ک	■	س	و	غ	ا	ت	■	ر	ا	س
۲	د	ن	■	و	ل	ت	م	ت	ر	■	ب	ا	ی	س	ت
۳	■	ق	ز	ل	ا	ل	■	■	ق	ب	ل	ی	■	ا	و
۴	و	ا	و	■	ش	ن	و	ا	■	د	ی	و	ا	ن	ه
۵	ا	د	ب	ا	■	ک	ی	ل	ا	ن	غ	ر	ب	■	■
۶	خ	■	ی	س	ا	ر	■	ا	ل	ا	ت	ا	ر	ک	■
۷	و	ا	ن	ی	ل	■	ت	م	ا	م	ی	ک	ن	ا	ب
۸	ا	م	■	د	ک	ا	ن	■	م	ا	ی	ک	س	■	ج
۹	س	ا	ج	■	ی	ک	ب	ن	د	■	ل	ب	ا	ل	ب
۱۰	ت	ل	ا	ن	■	ی	ا	د	■	ف	ا	ق	د	■	ت
۱۱	■	■	ش	ا	ه	د	ن	ا	م	ه	■	ت	غ	ا	ر
۱۲	ه	ر	و	ی	ی	ن	■	ر	ه	ر	و	■	ا	ت	ش
۱۳	م	و	■	ر	ا	ه	ب	■	ا	س	ل	ی	م	ی	■
۱۴	س	ی	ا	ه	ه	■	س	ا	ن	ت	ی	م	■	ل	ی
۱۵	ر	ا	د	■	و	ز	ا	ر	ت	■	د	ن	ب	ا	ل

حل جدول ویژه ۶۸۸۷

	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴	۱۵
۱	پ	ا	ی	ا	ب	■	م	ن	ث	ه	ا	■	س	ا	ن
۲	ل	ش	■	ت	و	ن	د	ر	ا	■	ن	ف	■	ب	ر
۳	■	ب	ر	و	ب	ی	ا	■	پ	ا	ی	ا	■	ک	م
۴	ک	ا	ز	■	و	ل	و	م	■	ی	و	ر	ت	م	ه
۵	م	ح	ب	ت	■	ب	ا	ی	ک	و	ن	و	ر	■	■
۶	پ	■	ا	ر	ا	ک	■	خ	ل	ا	ق	ح	ط	ی	■
۷	ر	ا	ن	ک	ی	■	ا	ی	ی	ن	ه	م	و	ا	■
۸	س	ب	■	ی	ا	ب	س	■	ش	ک	ی	ل	■	د	ق
۹	و	ی	ل	■	م	ت	ب	س	م	■	ت	و	ت	ی	ا
۱۰	ر	ض	و	ی	■	و	ا	ق	■	ت	ر	ا	ب	■	و
۱۱	■	■	ز	م	ی	ن	ب	و	م	ی	■	م	ر	و	ر
۱۲	ب	ر	ی	ا	ن	ی	ط	ر	ا	ز	ا	و	ی	ک	ی
۱۳	د	م	■	ن	ب	ر	د	ا	■	ا	م	ر	و	ز	■
۱۴	ر	ا	د	ی	و	■	ک	ذ	ر	ن	د	ه	■	و	ن
۱۵	ه	ن	ی	■	غ	ل	ا	م	ت	■	ه	م	ه	م	ه

هلدینگ آرنا حامی رویداد ملی گوهرشناسی و کانی‌های صنعتی

دومین همایش ملی گوهرشناسی و کانی‌های صنعتی از ۵ تا ۷ دی ماه ۱۴۰۳ در دانشگاه فردوسی مشهد برگزار خواهد شد. این رویداد که با حمایت هلدینگ آرنا برگزار می‌شود، یکی از مهم‌ترین گردهمایی‌های تخصصی در حوزه گوهرشناسی و کانی‌های صنعتی بوده و فرصتی طلایی برای متخصصان، پژوهشگران و علاقه‌مندان این حوزه به شمار می‌رود. کیوان خانزاده، مدیر اجرایی همایش و مدیرعامل هلدینگ آرنا در بخش مسئولیت اجتماعی با رونمایی از طرح ملی اشتغال‌زایی در صنعت گوهرسنگ و ایجاد زنجیره ارزش به صورت تخصصی، ضمن تشکر و دعوت از سیدابومحمد هاشمی، مجری طرح ملی گوهرسنگ کشور برای حضور و همراهی در این طرح ملی، دیدگاه و تجارب ارزنده این مدیر ارزشمند صنعت گوهرسنگ را در مورد همایش گوهرشناسی، جویا شد که در ادامه می‌خوانیم:

وی ضمن ابراز خرسندی از برگزاری چنین رویداد مهمی در عرصه کشوری در مورد سطح کیفی آن گفت: برگزاری همایش گوهرشناسی در دانشگاه مشهد می‌تواند یک فرصت عالی برای ارتقای دانش و آگاهی در زمینه صنعت گوهرسنگ و تجارت آن باشد. در این همایش، می‌توان به موضوعات متنوعی پرداخت:

۱- توسعه صنعت گوهرسنگ: بررسی وضعیت کنونی صنعت گوهرسنگ در ایران و شناسایی چالش‌ها و فرصت‌های موجود برای توسعه آن، همچنین، بحث در مورد راهکارهای بهبود فرآیندهای استخراج، فرآوری و عرضه گوهرسنگ‌ها

۲- تجارت گوهرسنگ‌ها: تحلیل بازارهای داخلی و بین‌المللی گوهرسنگ، شناسایی نیازها و تقاضاهای بازار و بررسی استراتژی‌های ورود به بازارهای جدید

۳- بازاریابی و فروش: ارائه روش‌های نوین بازاریابی برای فروش انواع گوهرسنگ، استفاده از تکنولوژی‌های دیجیتال و رسانه‌های اجتماعی برای تبلیغ و فروش و بررسی تجربیات موفق در این زمینه

۴- آموزش و پژوهش: برگزاری کارگاه‌های آموزشی و سخنرانی‌های علمی با حضور کارشناسان و اساتید برجسته در حوزه گوهرشناسی که می‌تواند به ارتقای سطح دانش شرکت‌کنندگان کمک کند

۵- شبکه‌سازی: ایجاد فرصت‌های شبکه‌سازی برای فعالان صنعت، پژوهشگران و دانشجویان تا بتوانند ارتباطات مفیدی برقرار کنند و همکاری‌های آینده را شکل دهند.

همچنین، می‌توان از مشارکت شرکت‌ها و برندهای معتبر همچون هلدینگ آرنا در این همایش بهره‌مند شد تا تجارب خود را به اشتراک بگذارند و به معرفی محصولات خود بپردازند. این رویداد می‌تواند به عنوان یک پلتفرم مهم برای تبادل اطلاعات و همکاری در صنعت گوهرسنگ کشور عمل کند. شبکه‌سازی برای فروش گوهرسنگ در داخل کشور و صادرات آن به بازارهای جهانی نیازمند استراتژی‌های مشخص و کارآمد است.

خانزاده با تاکید بر اینکه مدیران موفقی چون سیدابومحمد هاشمی با داشتن برنامه درست و استراتژی اصولی می‌توانند با ورود بخش خصوصی در صنایع مختلف نقش مهمی در پیشبرد اهداف بلندمدت ملی ایفا کنند؛ در پیامی از اساتید و بزرگان زمین شناسی ایران در رشته‌های مختلف برای حضور در این همایش ملی دعوت کرد تا با تشکیل کارگروه‌های ویژه، همراه این طرح ملی باشند. همچنین از مدیران استان خراسان رضوی (استاندار محترم، نمایندگان مجلس شهر مقدس مشهد، شهردار، اعضای شورای شهر، میراث فرهنگی، سازمان فنی و حرفه‌ای و بخش‌های دیگر تصمیم گیری در استان) خواست در راستای این طرح ملی و حمایت از آن، نقش مهم خود را ایفا کنند.
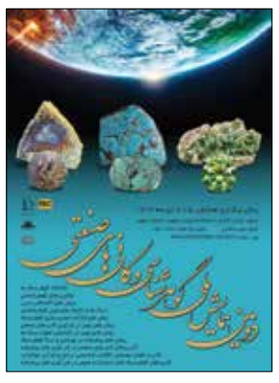
خانزاده افزود: برای کسب اطلاعات بیشتر و ثبت‌نام می‌توانید به وب‌سایت رسمی همایش به نشانی gemtechiran.um.ac.ir مراجعه کنید. ظرفیت ثبت‌نام محدود بوده و علاقه‌مندان باید تا ۲۰ آذرماه ۱۴۰۳ اقدام به ثبت‌نام کنند.